

Tarih Okulu
Yaz 2009
Sayı IV, 119-126.

İSİM DEĞİŞİKLİĞİNE DAİR BİR MESELE: OSMANLI DEVLETİNDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİNE*

Gotthard JÄSCHKE**
Çeviren: Aytunç ÜLKER***

Milattan sonra 6. yüzyılda ilk kez karşımıza çıkan ve Türk dilinin en eski abidesi olan Orhon kitabelerinde “güç, kuvvet” anlamında geçen¹ *Türk* kelimesi (Rumca *Turkoi*, Çince *Tu-Küe*, *Tukiu*), zamanla diğer Türk topluluklarını ve dillerini de ifade eden bir üst kavrama dönüşmüştür.² Türk kelimesinin aynı zamanda bir başka anlamı da “kaba”dır. Bu ifade sadece Batı Avrupa’da³ değil de “Osmanlı”nın kurulduğu Türkiye’de de kaba “Türkler” şeklinde geçmektedir.⁴

“Ulu Osmanlı Devleti” (*Devlet-i Aliyye-yi Osmaniye*) ifadesi Franz Taeschner’den⁵ sonra 19. yüzyılda belirlenmiştir. “Osmanlı” kelimesi ise 17. yüzyılın başlarında devlet anlaşmalarında hanedanı ifade eden bir kelime

*Gotthard JÄSCHKE, “Vom Osmanischen Reich zur Türkischen Republik. Zur Geschichte eines Namenswechsels”, *Die Welt des Islams*, Brill, Cilt XXI, 1939, s. 85-93.

**Ç. N. : Gotthard Jäschke 8 Nisan 1894’de doğmuştur. Diplomat, Oryantalist ve Türkolog’dur. İstanbul, İzmir Ankara ve Tiflis’teki konsolosluklarda görev almıştır. 1917–1983 yılları arasında dört yüze yakın kitap ve makale yazmıştır. 29 Aralık 1983’de vefat etmiştir.

***Bu makale Almanca aslından Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde görev yapan Arş. Gör. Aytunç ÜLKER tarafından Türkçeye çevrilmiştir. E-Posta: aytunculker@hotmail.com

¹ WI, Cilt 14 – 17, s. 7, 33, 277.

² Bu gelişim bugün bile sonuçlanmamıştır. Bkz. *Ausland-Hochschule* XL, 1937, Bölüm II, s. 124 vd.

³ Örneğin: “fort comme un Turc” – olağanüstü güçlü, fakat “c’est un vrai Turc” – o bir barbar (Sachs-Villatte, 1905) şeklinde geçmektedir.

⁴ *Süddeutsche Monatshefte*, Sayı 33, 1936, s. 554. Bkz. M. d’ Ohsson, *Tableau de l’ Empire ottoman*, IV (1788), s. 373.

⁵ OLZ, 1939, s. 76 vd.

olarak⁶ geçmekle beraber, kısa bir süre sonra bu hanedan tarafından hâkim olunan devleti⁷ ve yavaş yavaş devlet içerisinde yer alanları, özellikle sultanın emri altındakileri ifade eden bir anlam kazanmıştır.⁸ “Osmanlı” kelimesi uluslararası ilişkilerden ziyade, devlet içerisinde yoğun olarak kullanılmış ve bu kelime devlet içerisinde oldukça erken bir tarihte benimsenmiştir.⁹ Dili uluslararası belgelerde “Türkçe” olarak adlandırılırken devlet içerisinde “lisan-ı Osmanî” şeklinde ifade edilmiş ve “aydınların dili” olarak kabul edilmiştir.¹⁰ 19. yüzyılın sonlarına doğru “Osmanlı” ifadesi tam anlamıyla benimsenmişti ve bu kelimeye milli bir anlayış, yani “Türk” anlamının yüklenmesi tehlikeli addedilmekle beraber “Anavatan” (*vatan*) kelimesi bile devrim olarak algılanmaktaydı.¹¹

Genç şair Mehmet Emin¹² 1897 yılında Türk ırkına¹³ ve “Türk vatanına” (*Türk eli*)¹⁴ övgüde bulunduğu “Türkçe Şiirler”ini¹⁵ neşrettiğinde, bu teşebbüs

⁶ 1604’te Fransızlara verilen kapitülasyonlarda “la famille des monarques ottoman” (Osmanlı hanedanı ailesi) şeklinde geçmektedir.

⁷ 1664 tarihli Vasvar Barışı’nda (Eisenburg): “Empire ottoman” (Osmanlı İmparatorluğu) (ilk kez geçmiştir?) şeklinde geçmiştir.

⁸ 1669 tarihli Venedik Barışı’nda: “Porte Ottomane” (Osmanlı Devleti); 1673 tarihli Fransız Kapitülasyonları’nda: “Monnoye Ottomane” (Osmanlı Devleti); 1699 tarihli Karlofça Barışı’nda: “Imperiali Ottoannicae potestati subjecti”, “Imperator Ottomannorum” (Osmanlı İmparatorluğu); 1606 tarihli Zıtvatorok Barışı’nda: “Turcarum Imperator”! (Türk İmparatorluğu); 1718 tarihinde Avusturya ile yapılan ticaret anlaşmasında: “navires ottomans” (Osmanlı gemileri), “confins ottomans” (Osmanlı sınırları), “langue turque” (Türk dili) şeklinde geçmektedir.

⁹ Örnek olarak 1918 Mondros Mütarekesi gösterilebilir: İngilizcesinde “Türk”, Türkçe çevirisinde (3 Kasım 1918 tarihli günlük gazetede) sadece “Osmanlı” ifadesi yer almıştır.

¹⁰ 1913 tarihli anayasadan, § 23: *lisan-ı Osmanî*, § 26: *Türkçe lisanı* (!); Kélékian, *Dictionnaire Turc-Français*, s. 838: *osmanlydjé* – Türk dili, Osmanlı dili; bkz. WI, Cilt IV, s. 256 ve 1876 Kanun-i Esasi, Madde 18, 68: *Türkçe*.

¹¹ Paul Horn, *Geschichte Der Türkischen Moderne* (1909), s. 32: Namık Kemal’in *Vatan* adlı oyununun yasaklanması; Tarih IV, s. 18: *Vatan ve Hürriyet Cemiyeti*, 1906 yılında Mustafa Kemal tarafından Şam’da kurulmuştur.

¹² 11. (7. ?) Haziran 1869 tarihinde doğmuştur, soyadı: Yurdakul (*Ulus*, 12 Haziran 1939); Bkz. *Hâkimiyet-i Milliye*, 08. 06. 1929 ve *Türk Yurdu* No: 211-212.

¹³ Mehmet Emin Yurdakul, *Türkçe Şiirler*, s. 37: *Ben bir Türküm, dinim, cinsim, uludur*; s. 40: *Biz Türkleriz*.

¹⁴ Mehmet Emin Yurdakul, *Türkçe Şiirler*, s. 44: *Ey Türk eli, ey vatan! Sen her bir yerden ulusun!* (Şiir: *Şehid yahud Osmanın yüreği*).

¹⁵ Günümüz nadir eserlerine örnek olan Türkçe Şiirler’i Prof. Dr. F. Giese Ausland-Hochschule kütüphanesine bağışlamıştır, bkz. Mehmet Emin’in çalışmaları için ZDMG (Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft), Cilt 58, s. 117 ve MSOS, Cilt 13.

oldukça tehlikeliydi. Ankara'daki bir okulun (Mayıs 1916)¹⁶, Taşkent'te bir gazetenin ismi (1918 başları)¹⁷ olarak yeniden görülen ve Enis Behiç (Koryürek) tarafından 1922'de şiirlerinde kullanılan bu ifade¹⁸, aynı zamanda daha geniş manada anavatan (*Turan*)¹⁹ olarak algılanmanın yanı sıra, dar manada vatani, yani Osmanlı Devleti'ni ifade etmiş ve Mehmet Emin *Türkiya* olarak adlandırmıştı.²⁰ Ziya Gökalp meşhur şiiri Turan'da²¹ Türklerin "ulu ve ebedi anavatanlarını", Türkiye'ye (Türkiya) ve Türkistan'ı kıyaslamaktadır. Paul Horn'un gözlemlediğine göre²², Mehmet Emin'in "Anadolu'dan yükselen sesinde" sultana dair bir iz bulunmamakta, fakat buradan monarşiye karşı bulunduğu veya Osmanlı varlığından uzaklaştığı anlamı çıkarılmamalıdır. Jön Türkler, Abdülhamit'in tahttan indirilmesinden sonra monarşik düşüncüyü gayretli bir şekilde vurgulamalarına rağmen, Turan'ın yarattığı şaşkınlık dışında Osmanlı tarihine de gururlu bir şekilde bakmaktaydılar. "Türk" kelimesinin tekrar saygın bir konuma ulaşması ve geçmişte olanların keşfedilerek "Rusya ve Çin'de Türk kardeşlerin" varlığını devam ettirip genç nesil üzerinde edebî ve politik etki yaratması, yeni bir durumun oluşmasına sebep olmuştu. Hangi ateşli Turan taraftarının aklına geleneksel ifade biçimi olan "Devlet-i Aliyye-i Osmaniye"yi kaldırmak gelirdi?²³

Mustafa Kemal de Milli Mücadele hareketinin başlangıcında henüz böyle bir değişikliği düşünmemiş ve her ne olursa olsun yeni bir milli devlet için çabalarken halkın muhafazakâr kesimini de gözeterek, ileriki bir zaman için

¹⁶ *Müdafaa-i Milliye Cemiyeti* tarafından kurulmuştur (*Ankara Gazetesi*, 15 Mayıs 1917).

¹⁷ *Der Neue Orient*, Cilt 2, No: 8, 20 Ocak 1918, s. 359.

¹⁸ *Cumhuriyet Kıraati*, Kısım 7, İstanbul 1930, s. 230.

¹⁹ Bkz. Ernst Moritz Arndt: Alman anavatanının ...Alman dilinin varlığı sürdürdüğü sürece; bkz. EI "Turan".

²⁰ *Türk Sazı* koleksiyonu (Otto Hachtmann, *Die Türkische Literatur Des Zwanzigsten Jahrhunderts*, 1916, s. 46, 1913 veya 1914'te ortaya çıkmıştır), s. 97: *Şu istibdad hükümeti* (Mutlakiyetçilik) *Türkiyaya tehlike*; s. 180: *Ey Türk eli, senin adın bu dünyada en hoş sestir* (şiirin başlangıcı: *Sen feryada başlayınca*. İlk kez *Türk Yurdu*'nda, Cilt 3, 1912/13, s. 1). 1739 tarihli Belgrat Barışı'ndan beri diplomatik dilde "la Turquie" (Türkiya) kullanılırken "l'Empire Ottoman" (Osmanlı İmparatorluğu) anlamında kullanılmış ve Türkçede "*Türkiya*" kelimesi pek bilinmemekte; 1911 yılında Kélékian da henüz kullanmamıştır.

²¹ Kızıl Elma (1914), s. 7.

²² A. g. e., s. 59. (*Anadoludan bir ses yahud cenge giderken*).

²³ Ziya Gökalp de cesur Osmanlıları ara sıra övmekte. (Örneğin: *Kızıl Elma*, s. 96, 100); bkz Karl Hadank, *Jungtürken. Soldaten und Volkslieder*, MSOS. 22, 1919, Bölüm II, s. 76: *Osmancık Yurdu*, s. 81: *Biz Uyguruz, Türküz*, s. 84: *istiklâl-i osmanî*.

gerekli şartları hazırlamaya çalışmıştır.²⁴ “Osmanlı” kelimesine yalnız 1919²⁵ yılına ait belgelerde değil de aynı zamanda 1921 ilkbaharında hazırlanan yasa ve kararnamelerde²⁶ de rastlanmaktadır. Gerçi resmî yasama toplantıları²⁷ “Türkiye Büyük Millet Meclisi” (No:1, 23 Nisan 1920) oturumlarının kararlarını içermekte, fakat o günlere ait basılmış *zabıt ceridelerinde* konuyla ilgili bir karar veya *Türkiye* kelimesi göze çarpmamaktadır.²⁸ Bu ifade ilk kez 13 Eylül 1920 tarihinde hükümetin yasa tasarısı hazırlıklarında kullanılmıştır.²⁹ Mustafa Kemal hükümetin kuruluşu sırasında (24 Nisan 1920?) Türkiye kelimesini kullandığını söylese de³⁰, Avrupalı güçlere karşı meydana gelen oluşumdan bahseden 30 Nisan 1920 tarihli notasında³¹ sadece “Büyük Millet Meclisi”nin ve “Osmanlı halkı tarafından seçilen” “hükümetin” bahsi geçmektedir. 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun kabul edilmesine kadar hükümete dair belgeleri “*Büyük Millet Meclisi Reisi*” ibaresiyle, bu tarihten sonra ise “*Türkiye*” kelimesini de kullanarak imzalamıştır.³² Diplomatik ilişkilerde sadece “Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti” ve “Türk Devleti” ifadeleri daha önce kullanılmaya başlanmıştır.³³

²⁴ Ekim 1927’deki büyük tarihi konuşmada (*Nutuk*, 1927 basımı, s. 9, Almanca basımı, Cilt I, s. 10) “*Osmanlı Devleti*” kavramının Mayıs 1919 da herhangi bir anlamının kalmadığını açıkça ifade etmiştir.

²⁵ Özellikle *Nutuk* No: 130: Sivas Kongresi bildirisinde (*Devlet-i Aliyye-i Osmaniye*); bkz. MSOS 36, 1933, Bölüm II, s. 107: Erzurumlu olanlar (*Osmanlı vatanı*); buna karşın No: 99’da: Mustafa Kemal’in sultana 22 Eylül 1919 tarihinde gönderdiği mektup (*Türkiye*).

²⁶ Yasa no: 22, 23, 26, 102, Bakanlar Kurulu Kararı No: 24, 90, 96, 260, 793 (17 Nisan 1921 tarihli olan!); *Memalik-i Osmaniye*; 16 Temmuz 1921 tarihli yasa no: 137: *Osmanlı bayrağı*; buna karşın Fransa ile 20 Ekim 1921 tarihinde yapılan anlaşmada “le drapeau turc” (Türk bayrağı) şeklinde geçmiştir.

²⁷ *Kavanin Mecmuası*, 2. Baskı, 1925, s. 411 (basım hatası: 23 Mart 1336); *Düstur*, 3. Tertip, Cilt I, s. 1.

²⁸ *Hâkimiyet-i Milliye*’de de geçmemektedir (10. 04.: *fevkalâde meclis-i millî*, 17. 04.: *meclis-i âli-yi millî*; 23. 04.: *Büyük Millet Meclisi*); bkz. *Nutuk*, s. 262, 272.

²⁹ *Zabıt Ceridesi*, IV, s. 214.

³⁰ *Nutuk*, s. 277, Almanca basımı, II, s. 5; bkz. *Hâkimiyet-i Milliye*, 28. 04. ve *Zabıt Ceridesi*, 24. 04. 1920.

³¹ *Hâkimiyet-i Milliye*, 09. 05; *Echo de l’Islam* (bkz. WI, Cilt 8, s. 29), 10. 07. 1920; Gaston Gaillard, *Les Turcs et l’Europe* (1920), s. 172; WI, Cilt 15, s. 49. Aynı zamanda bkz. Mustafa Kemal’in 16 Mart 1920 tarihli protestosu: *biz Osmanlılar* (*Nutuk*, s. 263, Almanca basımı, I, s. 393).

³² *Düstur*, I, s. 210: 8 Şubat 1921 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı No: 652.

³³ Mustafa Kemal’in Çiçerin’e 20 Haziran 1920 tarihli notasında (MSOS 37, 1934, Bölüm II, s. 135), belki de Lenin’e 26 Nisan 1920’de gönderdiği mektupta da kullanmıştır (WI, Cilt 20, s.

Dünya tarihinin ironisi olarak algılanan bu olay, 20 Ocak 1921'deki anayasanın kabulü ile yeni "Türkiye Devleti"³⁴ ismini almış ve "Osmanlı Devleti'nin yıkıntısını yok ederek" tekrar tesis etme amacıyla hareket etmiştir.³⁵ Başkentini başka bir şehre taşınması konusunda³⁶ bile Mustafa Kemal bir süre düşüncelerini saklamıştı, çünkü idealinde birçok yeniliği barındıran "yeni Türkiye", ilerleyen zamanlarda benliğinde farklı gelişmelere yer vererek Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk zamanlarda olduğundan farklı bir görüntüye kavuşmasını sağlayacaktı. Buna karşın Sevr Anlaşması'nda³⁷ göze çarpan bir gerçek de dikkate alınmalıdır. Sevr'de salahiyyet veren yetkili temsilciler listede yer alırken diğer devletlerde olduğundan farklı bir biçimde (Ermenistan dışında) Sultan yerine "Türkiye" (La Turquie, Turkey, Turchia) ifadesi yer almıştır. Böylece Büyük Millet Meclisi'ne bağlı hükümetin de mi eli ayağı bağlanmak istenmişti?

Jön Türkler, ilk önce "Osmanlıcılığı" kullanarak parçalanmaya başlayan yerleri hanedanlığın gücü vasıtasıyla bir arada tutabilmek için 8 Mart 1919'da Damat Ferit Paşa'nın Türk halkına çağrısıyla Osmanlılığın onurunu tekrar oluşturma amacındaydı.³⁸ Ali Rıza Paşa ise 7 Ekim 1919³⁹ tarihli seçim konuşmasında hedef olarak "bir arada yaşayana bağımsız bir Osmanlı Devleti" düşlediğini belirtmekteydi. Damat Ferid Nisan 1920'de Mustafa Kemal'e karşı mücadeleye girişince, Maarif Bakanı Rum Beyoğlu Fahreddin⁴⁰ *Türk* kelimesinin okuma ve tarih kitaplarında yer almasını yasaklamıştı.⁴¹ Devletin resmî gazetesi olan *Takvim-i Vekayi*'nin 17 Temmuz 1920 tarihli ve 3905 numaralı sayısında ise barış şartlarına dair cevap niteliğindeki notada *Türkler*

122), bunlardan başka 26 Eylül 1920 tarihli notasında (bunun dışında "Osmanlı ülkesi" ifadesi de kullanılmış) ve 3 Aralık 1920 tarihli Gümrü Barışı'nda kullanmıştır (MSOS 35, 1932, II, s. 171).

³⁴ *Ceride-i Resmîye*, No: 2: *Türkiya*, No: 18: *Türkiye*; 27 Aralık 1919'da Ankara'ya hareket ederken yapılan konuşmada (*Nutuk*, No: 220).

³⁵ *Nutuk*, s. 262, Almanca I, s. 392.

³⁶ David Hunter Miller, *My Diary at the Conference of Paris*, XIX, s. 557 vd.; Balfour'un 16 Mayıs 1919 tarihli bildirisi: "Türkiye...bağımsız bir devlet...başkenti Bursa yada Konya'dır"; Mustafa Kemal'in 16 Ocak 1923 tarihinde İzmit'te yaptığı konuşma: "Başkent tehlike altında olmayan bir yere taşınmalıdır." (Le Milliett, 12 Aralık 1929).

³⁷ Cmd. 964 (Madde 36: "Türkiye Devleti"); Fransızcasında ise: "Osmanlı Devleti" (Devletlerarası Hukuk Yıllığı, VIII, s. 589).

³⁸ *Takvim-i Vekayi*, No: 3491.

³⁹ *Takvim-i Vekayi*, No: 3665.

⁴⁰ Bkz. Gaston Gaillard, *Les Turcs et l'Europe* (1920), s. 166.

⁴¹ *Hâkimiyet-i Milliye*, 22 Mart 1934.

kelimesine rastlanmıştır.⁴² Sultan'ın hükümetinin de ilerleyen süreçte *Türkiye* ifadesini kullanması Ankara'nın etkisinden dolayı mıydı?⁴³

Gümrü Anlaşması'nda⁴⁴ kullanılan *Türkiye Devleti* ifadesi 20 Ocak 1921 anayasası ile onaylandığında devletin idarî şekli henüz açıklığa kavuşturulmamıştı.⁴⁵ Yaşananlar, geçmişten hızlıca uzaklaşılmasına sebep oluyordu. 1 Mart 1921'de Afganistan ile imzalanan anlaşma “Yüce Türkiye Devleti” (*Devlet-i Aliyye-yi Türkiye*) ifadesiyle başlamaktadır. Anlaşmanın 3. maddesinde “ülkenin yüzyıllardan beri İslâm âleminin lideri ve... hilafetin taşıyıcısı” olduğu yer almaktadır. 16 Mart 1921'de⁴⁶ Sovyet Rusya ile yapılan Dostluk ve Kardeşlik Anlaşması'nda İstanbul'dan başkent olarak bahsedilmiştir (Madde 5). Burada “Türkiye” = 28 Ocak 1336'da (1920) Misak-ı Milli'de kararlaştırılan sınırlar arasında, Osmanlı devleti ve meclisin başkenti İstanbul'dur (Madde 1) ve “Türk bölgesi” = Doğrudan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin idaresi altındaki bölge (Madde 8) gibi tanımlamalar yapılmıştır. Saltanat kaldırılmadan evvel Ankara'daki yönetim pasaportlarda yer alan “pek muhterem yüce Sultan” açıklamasının yerine “Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti namına” açıklamasını kullanmayı uygun görmüştür.⁴⁷ 1-2 Kasım 1922 gecesi meclis 308 numaralı kararla⁴⁸ monarşik hâkimiyet biçimi ile 16 Mart 1920'den beri *Osmanlı İmparatorluğu*'nun tarihte kaldığına ve hilafetin Osmanlı hanedanına (*Hanedan-ı Âli Osman*) ait olduğu kararına varmıştır. Bunun üzerine devlet içerisinde *Osmanlı* adını taşıyan her türlü kurum ve düzenlemenin adı *Türkiye* kelimesiyle değiştirilmiştir. Bu duruma *Seyr-i*

⁴² 25 Temmuz; 8 Temmuz tarihli notaya da bkz.: *Takvim-i Vekayi*, No: 3908; Harry N. Howard, *The Partition of Turkey*, s.244; *Echo de l'Islam*, No: 11.

⁴³ Örneğin 8 Aralık 1921 tarihli Bakanlar Kurulu kararında; *Takvim-i Vekayi*, No: 4341; *Düstur*, 2. Tertip, XII, s. 530. (Geçici olarak karma bir adli komisyonun oluşturulmasına dair anlaşmada).

⁴⁴ Madde 13, 14.

⁴⁵ MSOS, 1924, Bölüm II, s. 179.

⁴⁶ *Düstur*, 3. Tertip, II, s. 102'deki resmî Fransızca yazı.

⁴⁷ Karar No: 1576, 8 Mayıs 1922 (*Düstur*, III, s. 81).

⁴⁸ Yasama toplantısında 30 Ekim 1922'de alınan 307 numaralı karar, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin karar verme yetkisinde eksiklik olduğundan meşru sayılmamıştır; Bkz. *Zabıt Ceridesi*, Cilt 24, s. 311; *Hâkimiyet-i Millîye*, No: 648-650 ve *Nutuk*, s. 421, Almanca basımı, II, s. 226. Mustafa kemal Büyük Nutuk'ta 1 Kasım 1922 tarihli bir yasadan bahsetmektedir (*Nutuk*, s. 418, Almanca basımı, II, s. 221).

*Sefain*⁴⁹ denizcilik şirketi örnek gösterilebilir. Sadece bir kurum eski adıyla kalmış (*La Banque Ottomane = Osmanlı Bankası*) ve isim değişikliği için önerge⁵⁰ verilse de kabul edilmemiştir.

Mustafa Kemal, Nutuk'ta Sadrazam Ali Rıza Paşa'nın 1919 ilkbaharında İzzet Paşa'ya "cumhuriyetin ilan edileceğini"⁵¹ söylediğini dile getirmiştir. Mustafa Kemal bile cumhuriyet kelimesini Viyana'nın "Neue Freie Presse" gazetesi muhabiriyle konuşurken "Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin payitahtıdır"⁵² cümlesi içerisinde ilk kez Eylül 1923 yılı sonunda kullanmıştır. Türkiye'nin başkenti kafî olarak 13 Ekim'de (1923) Ankara'ya taşınınca⁵³, konuyla ilgili kararda⁵⁴ *Türkiye Devleti* tanımını görüyoruz. 29 Ekim 1923'te yapılan anayasal değişimin sebebi "Cumhuriyet" in, var olan "Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin" şekline uluslararası anlamda uygunluk göstermesine dayandırılmıştır.⁵⁵ Latin harfleri kabul edildikten sonra bazı kelimelerin yazımı konusunda kararsızlıklar doğmuştur. Kasım 1929'da çıkarılan pullar *Türkiye Cumhuriyeti*, Nisan 1930'da çıkarılanlar ise *T. Cumhuriyeti* ibaresini taşımaktaydı. Bu resmî yazım biçimi varlığını devam ettirebilmiş ve aynı zamanda günümüzde**** Türkiye'nin en büyük günlük gazetesinin ismi *Cumhuriyet*'tir. Dil inkılâbının başında muhtemeldir ki, isimlerle ilgili değişiklikler de düşünülmüştür. Bu konuyla ilgili olarak "L'Asie Française"⁵⁶ gazetesindeki haberin doğruluğu her ne kadar bilinmese de, hükümetin Ocak 1935'te iç işlerinde *Türkiye Ulusal Kurumu*'nu⁵⁷ devreye sokmayı kararlaştırdığı yazılmıştı.

⁴⁹ 23 Ocak 1923 tarihli ve 2195 numaralı karar (*Düstur*, III, s. 194).

⁵⁰ 1924 yılında.

⁵¹ *Nutuk*, s. 140, Almanca basımı, I, s. 215.

⁵² *Hâkimiyet-i Milliye*, 27. 09. 1923.

⁵³ 1 Mart 1930'da Türkiye ve İngiltere arasında yapılan ticaret anlaşmasında önceleri Avrupa'da da kullanıldığı şekliyle yani "Ankara" şeklinde geçmektedir. 14 Haziran 1923'de alınan 2513 numaralı kararla *Dersaadet* kelimesi *İstanbul*'u imâ etmektedir.

⁵⁴ Yasa değil! (*Düstur*, V, s. 381).

⁵⁵ Anayasa komisyonunun raporu: *Resmî Ceride*, No: 58.

**** Ç. N.: Bu makale 1939 yılında yayımlandığı için o yıllar kastedilmektedir. Cumhuriyet Gazetesi'nin günümüzde de varlığını sürdürmesi, ne kadar uzun soluklu olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

⁵⁶ Yıl 35, Mart 1935, No: 328, s. 97.

⁵⁷ Doğrusu: *Türkiye Ulusal Kurumu*. *Ulusal = millî = national; kurum = tesis, müessese; cemiyet = institution, société.*

“Osmanlı” kelimesi eskiden beri ifade ettiği üzere Sultana bağlı tüm tebaa⁵⁸ ve bunun yanı sıra daha dar manada Osmanlı Türkleri⁵⁹ için kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ise tüm vatandaşlarını tanımlayan *Türk* kelimesini tercih etmiştir.⁶⁰ Bütün bunlara rağmen günümüzde**** Türkiye Cumhuriyeti’ndeki eğitilmiş kişiler tarafından kullanılan Osmanlıca’yı ifade edecek yeni bir terim bulma konusunda eksiklik vardır.⁶¹

⁵⁸ Rusya ile 1739’da yapılan barış anlaşmasında: “Türk ve Tatarlar, Osmanlı İmparatorluğu’na bağlı halk”; 1839’da Belçika ile yapılan ticaret anlaşmasında: “Müslümanların idaresindeki Osmanlı İmparatorluğu’nun halkı”; 1876 anayasasında madde 8’de belirtildiği gibi ifade edilmiştir. Devlet anlaşmalarında her zaman “Türk” = Osmanlı şeklinde yer almıştır; bkz. 1855’te İngiltere ile yapılan askerî anlaşma: “Türk birlikleri” yanında ise Osmanlı birlikleri” yazmaktadır. 1535’te Fransa ile yapılan barış anlaşmasında ise “yüce imparatorluk” şeklinde yer almıştır.

⁵⁹ Misak-ı Milli’de Arap çoğunluğunun bulunduğu bölgeler, Osmanlı-İslâm çoğunluğunun bulunduğu bölgelerden ayrılmıştır; Mustafa Kemal, 27 Aralık 1919’daki konuşmasında Türk ve Kürtlerin oturdukları bölgelerin 30 Ekim 1918’de Türk ordusunun hâkimiyeti altında bulunduğunu söylemiştir; bkz. MSOS 36, 1933, Bölüm II, s. 110, Not 69 ve *Nutuk* No: 144, 220.

⁶⁰ 1924 anayasası, Madde 88; 3 Nisan 1924 tarihli ve 460 numaralı yasa: *Türkiyeli*. Eskiden Osmanlıya mensup olanlara gelişigüzel *Osmanlı Türkü* denirdi.

**** Ç. N.: Makale 1939 yılında yayımlandığı için bu yıl kastediliyor.

⁶¹ *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu*, İstanbul 1935. Öneri olarak; Paul Wittek, “*Rumtürkish*” bkz. OLZ, Şubat 1939, s. 76 vd.